

GEGEVENS OVER PRIESTERLIJKE EN RELIGIEUZE ROEPINGEN

Pierre DELOOZ

In dit eerder sociografisch dan sociologisch artikel wordt de kwantitatieve evolutie van de Belgische katholieke geestelijkheid beschreven: seculiere priesters, seminaristen, mannelijke en vrouwelijke religieuzen. Sinds 1968-70 is er een sterke daling van de effectieven. Van 10.450 diocesane priesters in 1961 valt men bijvoorbeeld op 7.785 in 1980. De laatste zes jaren is het aantal priesterwijdingen echter eerder stabiel. In 1961 telde men 10.039 mannelijke religieuzen tegenover 6.819 in 1980 maar het blijkt dat de abdijen minder aangetast zijn. In 1961 telde men 44.669 vrouwelijke religieuzen tegenover 26.352 heden ten dage en meer dan de helft van hen zijn 65 jaar en ouder. Niettemin merkt men in verschillende gebieden van het land schuchtere maar reële tekens van vernieuwing op.

Het gaat hier niet om een sociologische studie over de evolutie van het priesterlijke en religieuze leven in België, we geven enkel informatie, zo accuraat als thans mogelijk is, over de

evolucie van het aantal priesters en religieuzen. Deze gegevens zullen vermoedelijk een eigen licht werpen op de sociale veranderingen waarmee de verscheidene auteurs zich, vanuit verschillend oogpunt, in dit boek bezighouden.

De diocesane clerus

Volgens de volkstelling waren er in 1846 5.498 diocesane priesters. In 1947 waren er 9.895. De stijging had ongeveer gelijke tred gehouden met de groei van de bevolking en het relatief aantal was dus stationnair gebleven. Tot in 1961 zou dit aantal nog stijgen en een piek van 10.450 bereiken, om daarna te dalen: in 1971 zijn het er 9.133, in 1980 7.785.

Deze numerieke daling blijkt duidelijk uit de jaarlijkse intredes in het seminarie. In een eerste tabel worden ter illustratie de cijfers van een aantal jaren gegeven, waarbij een onderscheid gemaakt wordt naar taalregime.

Tabel 1. Intredes in de diocesane seminaries naar periode en taalregime, in absolute cijfers (met index)

Periode	Taalregime		Totaal
	Nederlands	Frans	
1965-1966	161 (100)	103 (100)	264 (100)
1968-1969	82 (51)	56 (54)	138 (52)
1969-1970	44 (27)	50 (49)	94 (36)
1974-1975	31 (19)	22 (21)	53 (20)
1978-1979	46 (29)	25 (24)	71 (27)
1982-1983	49 (30)	27 (26)	76 (29)
1983-1984	60 (37)	22 (21)	82 (31)
1984-1985	44 (27)	24 (23)	68 (26)

In de periode 1968-70 is een duidelijke verandering vast te stellen in de houding van de jongeren t.a.v. het seminarie. (1) Sindsdien is er een relatieve stabilisering opgetreden: tussen 1975-76 en 1984-85 situeert het aantal seminaristen zich, zonder grote afwijkingen, rond 320. Hiervan zijn er 60 % Nederlandstalig, wat in grote mate overeenkomt met de Belgische demografische verhoudingen. Een vergelijking van het aantal seminaristen per bisdom voor en na de kentering van de jaren 1968-70, geeft een gedetailleerder beeld van de algemene daling en van de huidige getalsterkte (zie tabel 2).

Tabel 2. Getalsterkte van het aantal seminaristen per bisdom voor en na de crisis van de jaren '70, met aanduiding van de relatieve vermindering

Bisdom	Jaartal		Relatieve vermindering
	1967	1984	
Mechelen-Brussel	194	54	-72 %
Antwerpen	92	22	-76 %
Brugge	148	75	-49 %
Gent	106	45	-58 %
Hasselt	94	36	-62 %
Luik	78	42	-46 %
Namen	112	19	-83 %
Doornik	80	35	-56 %
Totaal	904	328	-64 %

De toekomst van de diocesane clerus en in zekere zin zijn vitaliteit, kunnen ten dele worden afgeleid uit de vergelijking van het aantal priesterwijdingen met het aantal intredes zes jaar geleden. In tabel 3 worden die cijfers gegeven voor de laatste zeven jaren.

Volgens de hypothese van de bisschop van Luik, weergegeven in een herderlijke brief van 1982, beschikt men theoretisch met 10 wijdingen per jaar en op basis van 40 jaar actieve dienst tussen het 25ste en 65ste jaar, over 400 diosecane priesters, maar rekening houdend met "de gezondheidsproblemen, de eventuele uittredingen en het huidige sterftcijfer", bedraagt dit aantal in werkelijkheid eerder 350. Volgens deze hypothese zou men, vertrekkend van de 37 wijdingen van 1984, over 40

jaar over een bestand van 1.300 actieve priesters beschikken. Wat niet veel is voor de momenteel bestaande 4.000 parochies.

Tabel 3. Aantal priesterwijdingen per jaar vergeleken met de intredes zes jaar geleden (met verhoudingscijfers)

Jaartal	Aantal		Verhoudingscijfers
	intredes zes jaar geleden	priesterwijdingen	
1978	42	38	90 %
1979	88	29	33 %
1980	60	33	55 %
1981	53	30	57 %
1982	64	27	42 %
1983	67	33	49 %
1984	69	37	54 %

De regionale verschillen blijken uit de volgende tabel. Hierin wordt het aantal priesterwijdingen in 1967 en 1984 per bisdom vergeleken.

Tabel 4. Het aantal priesterwijdingen per bisdom voor en na de crisis van de jaren 70, met aanduiding van de relatieve vermindering (*)

Bisdom	Jaartal		Relatieve vermindering
	1967	1984	
Mechelen-Brussel	13	2	-85 %
Antwerpen	21	5	-76 %
Brugge	26	11	-58 %
Gent	15	3	-80 %
Hasselt	12	5	-58 %
Luik	12	8	-33 %
Namen	21	5	-76 %
Doornik	9	2	-78 %
Totaal	129	41	-68 %

(*) Het verschil van 41 met 37 (tabel 3) is te verklaren door het verschil in bron en in tijdstip van telling: 41 Annuaireum Statisticum Ecclesiae; 37 Nationaal Centrum van de Roepingen.

De cijfers impliceren dus dat de kerkelijke organisatie zich zal moeten aanpassen aan de zeer gevoelige daling van het priesterbestand. Het engagement van de permanente diakens -- in 1984 waren ze met 260 -- zal de ontstane leegte niet opvullen.

De mannelijke religieuzen

Tussen de volkstellingen van 1846 en 1947 bleef de verhouding tussen het aantal diocesane priesters en de globale Belgische bevolking ongeveer stabiel. Het aantal reguliere priesters was daarentegen sterk gestegen. Hun aantal nam toe van 2.051 tot 12.725, wel telde men 2.219 vreemdelingen onder hen. Sinds 1947 daalt het aantal reguliere priesters echter en momenteel zijn er minder reguliere dan diocesane priesters. In de volgende tabel ziet men de cijfers van de recente volkstellingen.

Tabel 5. Het aantal reguliere en seculiere priesters volgens de recente volkstellingen, met de verhoudingscijfers

Jaartal	Reguliere priesters	Seculiere of diocesane priesters	Verhoudingsgewijs
1947	12.725	9.895	129/100
1961	10.039	10.450	96/100
1971	8.484	9.133	93/100
1980	6.819	7.785	88/100

De vermindering van de effectieven heeft niet alle vormen van het mannelijk religieuzen leven even sterk aangetast. Dank zij de driejaarlijkse telling die de Unie der Hogere Oversten sinds een tiental jaren organiseert bij de 89 religieuze families die in België actief zijn, hebben wij hierop enig zicht. In deze tellingen onderscheidt men vier categorieën: monniken (die in een abdij leven), actieve regulieren (die behoren tot een van de vele soorten groeperingen met een apostolische roeping), missionarissen (die een roeping hebben om zich te engageren in overzeese gebieden) en broeders (religieuzen die geen priester zijn). In de volgende tabel geven wij de cijfers van deze tellingen, waaruit de evolutie per categorie is af te lezen.

Tabel 6. Het aantal mannelijke religieuzen naar categorie, met aanduiding van de procentuele verschillen tussen 1974 en 1984

Categorieën	Jaartallen				Relatieve verschillen tussen 1974 en 1984
	1974	1978	1981	1984	
Monniken	1.255	1.195	1.041	1.081	-13,8 %
Actieven	3.963	3.854	3.752	3.599	- 9,2 %
Missionarissen	824	760	(*)	734	-10,9 %
Broeders	2.165	1.922	1.730	1.571	-27,4 %
Totaal	8.207	7.731	-	6.985	-14,8 %

(*) Het aantal missionarissen voor 1981 is niet precies gekend.

Deze cijfers bevatten de novicen niet. Er waren er 54 in de abdijen, 32 bij de actieven, 3 bij de missionarissen en 8 bij de broeders. Hieruit blijkt dat de toekomst van de monniken beter verzekerd is dan die van de andere regulieren. Deze indruk wordt bevestigd door de cijfers der intredes voor twee periodes van drie jaar met een interval van ongeveer 10 jaar (zie tabel 7).

Tabel 7. Het aantal intredes gedurende drie jaar vergeleken met een interval van ongeveer 10 jaar per categorie regulieren, met aanduiding van de relatieve verandering

Categorieën	Jaartallen		Relatieve verandering
	1972-74	1981-83	
Monniken	73	90	+23 %
Actieven	83	67	-19 %
Missionarissen	29	11	-62 %
Broeders	32	19	-41 %
Totaal	217	187	-14 %

Het aantal priesterwijdingen, dat het aantal meer definitieve intredes weergeeft, laat ons toe de toekomst juister te voorspellen (zie tabel 8).

Onze pronostiek kan, zoals uit tabel 8 is af te lezen, niet te optimistisch zijn. Een kijk op de leeftijds piramide van de mannelijke religieuzen laat in de eerstvolgende jaren een verdere daling voorzien (2). In de volgende tabel wordt de verdeling per categorie gegeven over de verschillende leeftijdsklassen.

Tabel 9. Verdeling van de regulieren per categorie naar leeftijdscategorieën, in procentuele cijfers, voor 1984

Categorieën	Leeftijdscategorieën					Totaal
	-30j.	30-49j.	50-59j.	60-65j.	65j.+	
Monniken	9	21	18	13	39	100(1.135)
Actieven	4	21	23	15	37	100(3.631)
Missionarissen	2	14	26	15	43	100 (737)
Broeders	2	16	21	22	39	100(1.579)
Totaal	4	20	22	16	38	100(7.082)

Bijna vier mannelijke religieuzen op tien zijn 65 jaar of ouder. De minder dan dertigjarigen maken nog slechts 4 % uit van het totaal (echter wel 9 % van de abdijen). De verschillen tussen de Nederlands- en Franstaligen zijn gering: voor de minder dan dertigjarigen: 4,01 % in het Noorden en 4,42 % in het Zuiden van het land; voor de meer dan vijfenzestigjarigen bedragen die percentages respectievelijk 39,36 en 35,66 %.

In vergelijking met 1981 is het aandeel van de meer dan vijfenzestigjarigen gestegen, zowel in het Noordelijke als in het Zuidelijke landsgedeelte. Tegelijkertijd is er een lichte toename van het aantal dertigjarigen merkbaar: in het Noorden steeg hun aandeel van 3,07 tot 4,01 % en in het Zuiden van 3,09 tot 4,42 %. Vooral in de abdijen is deze stijging duidelijk: in drie jaar tijd is het aantal jonge kloosterlingen verdubbeld (van 51 in 1981 tot 103 in 1984).

Er kan dus geen twijfel meer bestaan over de toekomst van de mannelijke kloostergemeenschap in België en over de werkzaamheden die zij leiden. Behalve in de abdijen zal het aantal fusies, sluitingen, omschakelingen, dat nu reeds vrij groot is,

in de toekomst nog toenemen. Heel wat leken zullen dus de religieuzen blijven aflossen.

De kloosterzusters

In het België van XIXde en de eerste helft van de XXste eeuw namen de vrouwelijke kloosterlingen een belangrijke plaats in. In 1846 waren er volgens de volkstelling 8.368, in die van 1947 telde men er 49.624. Hun stichtingen waren over het gehele land verspreid, en hun werken, vooral het onderwijs en de ziekenzorg, waren zeer talrijk. Voor heel wat vrouwen was het leven als kloosterlinge onmiskenbaar een vorm van promotie en persoonlijke ontwikkeling. Sinds 1961 laten de tellingen echter een daling merken die met de tijd toeneemt : de 44.669 religieuzen van 1961 zijn nog met 37.998 in 1967 en met 29.139 in 1970. In 1984 zijn er nog 26.352.

In de volgende tabel worden de cijfers van 1967 en 1984 opgesplitst naar bisdom, wat ons toelaat de evolutie voor en na de kentering van de jaren '70 te noteren.

Tabel 10. De vrouwelijke religieuzen per bisdom voor en na de crisis van de jaren 70, met aanduiding van de relatieve vermindering

Bisdom	Jaartallen		Relatieve vermindering
	1967	1984	
Mechelen-Brussel	6.648	5.694	-14 %
Antwerpen	3.950	4.028	+ 2 %
Brugge	7.783	4.977	-36 %
Gent	7.221	4.621	-36 %
Hasselt	2.716	1.755	-35 %
Luik	2.847	1.536	-46 %
Namen	2.852	1.524	-47 %
Doornik	3.981	2.217	-44 %
Totaal	37.998	26.352	-31 %

Het klein aantal toetredingen tot het noviciaat laat voorspellen dat de afname zal aanhouden (zie tabel 11), mede rekening houdend met het feit dat men vanaf 1980-81 schatte dat de helft van de kloosterzusters meer dan 65 jaar was. Bijgevolg zijn heel wat activiteiten, waarin de zusters in de XIXde en in het begin van de XXste eeuw werkzaam waren, in handen van leken overgegaan. Deze trend zal zich doorzetten. Minder in het oog springend, maar niet minder belangrijk, zijn de gevolgen van deze evolutie voor de godsdienstige opvoeding van de meisjes, daar de religieuzen altijd een heel belangrijke rol hebben gespeeld in de christianisering van elke nieuwe generatie.

Tabel 11. Het aantal intredes in twintig vrouwelijke congregaties sinds 1960, in absolute cijfers (met index)

Jaartal	Elf Nederlands- talige congregaties	Negen Frans- talige congregaties	Totaal (*)
1960	107 (100)	53 (100)	160 (100)
1967	24 (22)	22 (41)	46 (29)
1970	5 (5)	5 (9)	10 (6)
1984	2 (2)	3 (6)	5 (3)

(*) Terwijl er over het aantal mannelijke religieuzen wel precieze gegevens bestaan, is dit niet het geval voor de kloosterzusters.

Een nieuwe start ?

Dit dalend aantal roepingen, zowel voor priesters als van mannelijke en vrouwelijke religieuzen, heeft een leegte geschapen die het gevolg heeft dat steeds meer en meer leken de aflossing op zich nemen. Dit is niet alleen zo in de scholen en hospitalen, maar ook in het pastorale ambt. Het aantal studenten, zowel mannelijke als vrouwelijke, van de theologische faculteiten en hogere instituten voor godsdienstwetenschappen is, tegelijkertijd met de daling van het aantal seminaristen,

sterk toegenomen. Deze jonge mensen zijn bereid een actieve rol te spelen in de pastoraal. Een aangepaste vorming werd op punt gesteld om hen voor te bereiden op het pastorale ambt in de parochies. In een aantal parochies werden dan ook gemengde pastorale equipes opgericht, waarin mannen en vrouwen meewerken met de priesters en aldus hun taak verlichten. Misschien vormen zij ook een aanzet om in de toekomst de Kerk op een nieuwe manier te bekijken.

Zoals in het buitenland merkt men in België naast het traditionele religieuze leven ook de ontwikkeling van bepaalde dynamische seculiere instituten op, waarvan het meest bekende 'Opus Dei' is. Deze Spaanse stichting heeft menig priester en leek gerecruteerd en gevormd. Gezien het discrete, of beter gezegd het geheime karakter van dit instituut, is het jammer genoeg niet mogelijk zijn vooruitgang en zijn activiteiten te beschrijven.

Er bestaan nog andere vormen van vernieuwd religieus leven die zich meestal buiten het door het kanoniek recht voorziene kader situeren, en die zowat overal in het land gevestigd zijn. Zo bijvoorbeeld het 'Opera di Maria', een Italiaanse stichting die beter bekend is onder de naam Focolari. Deze beweging van intens christelijk leven omvat jongeren, volwassenen, gezinnen en kloosterlingen. Zij organiseert bijeenkomsten voor christelijke levensvorming, en telt een aantal 'foyers' waarvan de leden in gemeenschap leven. Zij kiezen voor het celibaat, voor de armoede en de gehoorzaamheid, in een typische kloostertraditie.

Er bestaan ook communauteiten die voortgekomen zijn uit de charismatische beweging die in 1967 in de katholieke Kerk van de Verenigde Staten werkzaam was, en heel wat uitlopers in Europa heeft. Zo zijn er in België bijvoorbeeld de leden van de "Communauté de la Théophanie", een Franse stichting die in 1972 werd opgericht. De leden leven in gemeenschap, zowel mannen als vrouwen, gehuwd of ongehuwd; ze doen afstand van hun loon, ze zetten zich in voor de evangelisering en doen lofgebeden.

Er bestaan nog andere leefgemeenschappen, zoals de Solvijs-gemeenschap in Antwerpen, van wie de leden actief zijn in de pastoraal, of gemeenschappen die zich op de "Arche" (Ark) inspireren en vooral aan begeleiding van mentaal gehandicapten doen.

De Dominikanergemeenschap van Froidmont is traditioneel in die zin dat zij verbonden is met de Dominikanerorde, maar naast de mannelijke en vrouwelijke kloosterlingen leven er ook een diocesane priester en drie gehuwde paren met hun kinderen. Dit openbreken van het gemeenschapsleven, dat dateert van 1971, is zeker origineel.

Eveneens in België, en meer bepaald in Barneux, vindt men het moederhuis van de "Travailleuses missionnaires de l'Immaculée" (de Missionaire werksters van de Onbevleete Ontvangenis), waar vrouwen uit zeer uiteenlopende, en meestal verre landen samenleven, en over de hele wereld devoot ingerichte eethuisjes beheren, waar de maaltijd soms onderbroken wordt door gebed, en waar de gasten gevraagd worden mee te bidden met de kokkinnen en de dienststers.

Naast deze katholieke stichtingen vindt men in België ook protestantse vestigingen. Zo is het Europese centrum van de "Order Ecumenical" in België gelegen. Deze originele orde werd in 1968 gesticht in de V.S. en beheert in een dertigtal landen een "Institute of Cultural Affairs", dat vooral aan plattelandsontwikkeling doet. De leden leven in gemeenschap, in de geest van de traditionele kloostergemeenschappen: armoede (delen van de inkomsten, sobere levenswijze onder de minst bedeeden), kuisheid (gehuwd of ongehuwd), gehoorzaamheid (jaarlijkse aanstelling in een soms veraf gelegen streek).

Men zou in België nog gemeenschappen kunnen vinden die aanvankelijk wel religieus geïnspireerd waren, maar geleidelijk aan geëvolueerd zijn naar een meer pluralistische, humanistische houding, die zich niet afsluit voor de religieuze trouw maar ook andere vormen aanvaardt (3). Voorbeelden daarvan zijn de gemeenschap van de "Poudrière in Brussel, en de Communautéit van de "Verte Voie" in de streek van Luik, die zich ontwikkeld hebben uit een landelijke katholieke beweging.

NOTEN

(1) De kentering van het einde van de jaren '60 en het begin van de jaren '70 blijkt uit velerlei indicatoren in verband met het priesterschap. Zie o.m. Dobbelaere, 1976: 97-100.

- (2) Voor de leeftijdspiramide van de diocesane geestelijkheid en recente verschuivingen zie Voyé en Rémy, 1985: 229-230; en Dobbelaere, 1976: 92-96.
- (3) Zie in het verband ook Voisin, 1977.

BRONNEN

Voor de mannelijke kloosterlingen gebruikten wij het septembernummer 1984 van het tijdschrift Vinculum, gepubliceerd in Brussel, Haachtsesteenweg 3, door de Unie van de Hogere Oversten. Voor de seminaristen (intredes, aantallen, wijdingen) werkten wij met het materiaal dat ons door het Nationaal Centrum voor de Roepingen ter beschikking werd gesteld. Voor de diocesane priesters en de kloosterzusters deden wij een beroep op het Annuario Statisticum Ecclesiae en op de Annuario Pontificio, beide door het Vaticaan gepubliceerd.

Wat de nieuwe gemeenschappen betreft, haalden wij heel wat informatie uit het blad nr. 92/1983 van Pro Mundi Vita, (Grensstraat 6, 1040 Brussel), waarin men ook sociologische aantekeningen vindt over een evolutie van het kloosterleven.

De geciteerde brief van de bisschop van Luik is deze van februari 1982 "Over de roepingen en de heropening van het Groot Seminarie van Luik". Sinds acht jaar werden de Luikse seminaristen immers in het Groot Seminarie van Namen gevormd, dat fungeerde als centraal seminarie voor Zuidelijk België, met uitzondering van de seminaristen uit volkse mid-dens die, ook nu nog, in het Cardijn Seminarie in Jumet opgeleid worden.

De cijfers over het aantal toetredingen tot het noviciaat bij de kloosterzusters, werden ons verstrekt door Prof. André Tihon, van de Facultés Universitaires Saint-Louis te Brussel. Commentaar van P. Wynants (1985).

Verdere nuttige informatie is te vinden in het Dossier 18/1982 L'Eglise en Belgique, onder de redactie van professor Jan Kerkhofs van de K.U. Leuven en gepubliceerd door Pro Mundi Vita.

Over de algemene evolutie van de secularisering in België verwijzen wij naar de bijdrage van professor K. Dobbelaere, in het collectieve werk, De stille ommekeer (1984), meer bepaald pp. 105-110. Over de voorspoed van de katholieke organisaties in een steeds meer gesecculariseerde samenleving, zie de bijdrage van Liliane Voyé in de Actes van de 15de Conférence Internationale de Sociologie Religieuse (1979) over het Frans-talige landsgedeelte. In hetzelfde werk de bijdrage van K. Dobbelaere (1979). Zie verder ook hun en andere bijdragen in dit boek.

BIBLIOGRAFIE

DOBBELAERE, K.,

- 1976 Enkele demografische en sociologische bedenkingen bij het dalend aantal priesters in de Vlaamse bisdommen. In Collationes, 1: 91-114.
- 1979 The Secularization of Flanders. In Acts 15th International Conference on the Sociology of Religion, Religion and Politics. Lille, CISR, 271-292.
- 1984 Godsdienst in België. In J. Kerkhofs en R. Rezsö-hazy (red.), De Stille Ommekeer. Oude en nieuwe waarden in het België van de jaren tachtig. Tielt, Lannoo, 67-111.

VOISIN, M.,

- 1977 Communautés utopiques et structures sociales: le cas de la Belgique francophone. In Revue française de sociologie, 2(18): 271-300.

VOYE, L.,

- 1979 Situation religieuse des catholiques en Belgique. De l'adhésion ecclésiale au catholicisme socio-culturel en Wallonie. In Acts 15th International Conference on the Sociology of Religion, Op. cit.: 295-331.

VOYE, L. en J. REMY,

1985 Les évolutions divergentes du monde catholique belge. In La revue nouvelle, 3(81): 227-241.

WYNANTS, P.,

1985 La crise des vocations féminines en Belgique. Evolution des perspectives (de 1945 à nos jours). In Vie consacrée, 15 maart: 111-131.